

Leon Mijal, Wiktor Naturski

Doświadczenia w zakresie edukacji leśnej społeczeństwa prowadzonej przez Nadleśnictwo Ustroń w latach 1996-2016 w Leśnym Kompleksie Promocyjnym „Lasy Beskidu Śląskiego”

Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe jest państwową jednostką organizacyjną, która od 90 lat chroni, użytkuje i kształtuje lasy w Polsce. Jest także największą w Unii Europejskiej organizacją zarządzającą lasami należącymi do Skarbu Państwa.

Zimowe zajęcia w lesie z przedszkolakami.

Działalność edukacyjna była realizowana przez leśników od zawsze – w formie spacerów, wspólnej pracy, pogawędek, spotkań czy opowieści przy ognisku, i jest niejako wpisana w ten zawód. Systemowe rozwiązania dotyczące edukacji leśnej realizowane w Lasach Państwowych pojawiły się w okresie zmian ustrojowych. Edukacja leśna stała się ważnym zadaniem realizowanych przez Lasy Państwowe, co wynika z przyjętych w 1997 r. założeń „Polityki Leśnej Państwa” oraz „Kierunków rozwoju edukacji leśnej społeczeństwa”, wprowadzonych do praktyki zarządzeniem nr 57 Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych z 2003 r. Zarządzenie to zobligowało wszystkie nadleśnictwa do tworzenia dziesięcioletnich „Programów edukacji leśnej społeczeństwa w nadleśnictwie”, corocznych planów edukacyjnych oraz do sporządzania odpowiedniej, zunifikowanej w całym kraju sprawozdawczości.

Edukacja leśna społeczeństwa jest częścią edukacji ekologicznej i przyrodniczej, i ma na celu upowszechnianie wiedzy o środowisku leśnym i zrównoważonej gospodarce leśnej, podnoszenie świadomości w zakresie racjonalnego i odpowiedzialnego korzystania z lasu oraz budowanie zaufania społecznego do działalności zawodowej leśników. Coraz większa grupa edukatorów leśnych widzi także potrzebę skierowania edukacji leśnej na tory edukacji na rzecz zrównoważonego rozwoju (EZR, ESD) zgodnie z przyjętą przez nasz rząd w 2005 r. Strategią Edukacji dla Zrównoważonego Rozwoju. Kierunek ten jest także rekomendowany przez członków unijnej podgrupy Forest Communicators Network („FCN-Subgroup-Forest Pedagogics”), która opracowuje wspólną, europejską strategię edukacji leśnej.

Młodzież z Belgii zwiedza szkółkę Woleństwo.

Intensyfikacja systemu edukacji leśnej w Nadleśnictwie Ustroń nastąpiła w związku z utworzeniem w grudniu 1994 r. na obszarze Beskidu Śląskiego i fragmencie Beskidu Żywieckiego, Leśnego Kompleksu Promocyjnego „Lasy Beskidu Śląskiego” obejmującego swoim zasięgiem 4 nadleśnictwa: Bielsko, Ustroń, Węgierska Górka i Wiśła. Leśne Kompleksy Promocyjne (LKP) zostały powołane na podstawie art. 13b ust. 1 ustawy o lasach¹.

Leśne Kompleksy Promocyjne tworzone były na najcenniejszych pod względem przyrodniczym i gospodarczym terenach leśnych kraju i są obszarami funkcjonalnymi o znaczeniu ekologicznym, edukacyjnym i społecznym, dla których działalność określa jednolity program gospodarczo-ochronny, opracowywany przez właściwego dyrektora regionalnej dystrykcji Lasów Państwowych. Dla każdego Leśnego Kompleksu Promocyjnego Dyrektor Generalny powołuje radę naukowo-społeczną, do której należy inicjowanie oraz ocena realizacji zadań podejmowanych w LKP. W 2016 r. funkcjonowało 25 Leśnych Kompleksów Promocyjnych, obejmujących łącznie 17% wszystkich lasów będących w zarządzie Lasów Państwowych.

LKP „Lasy Beskidu Śląskiego” był jednym z siedmiu pierwszych tego rodzaju leśnych kompleksów promocyjnych w Polsce, a w momencie utworzenia – jedynym takim obszarem funkcjonującym w południowej, górskiej części kraju. Pierwsze leśne kompleksy promocyjne objęły m.in. Puszczę Białowieską, Bory Tucholskie i Puszczę Kozienicką.

¹ Ustawa o lasach z dnia 28 września 1991 r. (tekst jednolity: Dz. U. z 2017 r., poz. 788 z późn. zm.).

Nadleśnictwo Ustroń już od ponad 20 lat prowadzi działalność edukacyjną wśród dzieci, młodzieży i dorosłych, wykorzystując infrastrukturę edukacyjną złożoną z:

- dwóch miejsc biwakowych położonych w Ustroniu Dobce i pod Małą Czańtą („U Jonka na Kympie”),
- trzech ścieżek przyrodniczo-leśnych: „Skalica”, „Czańtą” i „Brenna Bukowa – Karkoszczonka”,
- Izby Przyrodniczo-Historycznej przy siedzibie Nadleśnictwa w Ustroniu,
- Izby Kultury Leśnej i Łowieckiej Śląska Cieszyńskiego w Dworcu Myśliwskim (tzw. „Konczakówka”) w Brennej,
- Regionalnego Leśnego Ośrodka Edukacji Ekologicznej „Leśnik” w Ustroniu Jaszowcu.

Utworzonymi najwcześniej obiektami edukacji leśnej na terenie Nadleśnictwa Ustroń są pola biwakowe położone w Ustroniu Dobce oraz pod Małą Czańtą, przy których ustawiono tablice informacyjne z charakterystyką lasu i jego mieszkańców. Miejsca te cieszą się ogromną popularnością, są bowiem odpowiednio urządzone, pozwalając na bezpieczne rozpalanie ognisk i miłe spędzenie czasu.

Zimowe zajęcia w lesie z przedszkolakami.

Innego rodzaju obiektem edukacyjnym, jaki powstał na terenie Nadleśnictwa Ustroń jest ścieżka przyrodniczo-leśna „Skalica”, urządzona w roku 1996. Opracowany został opis przyrodniczy trasy ścieżki, wydano przewodnik (Czarnota, Mijał 1996) oraz ustawiono tablice informacyjne. Ścieżka rozpoczyna się obok ośrodka „Leśnik”, przebiega przez szczyt Skalic (487 m n.p.m.), następnie wałami rzeki Wisły prowadzi z powrotem do „Leśnika” w Ustroniu Jaszowcu. Od czasu utworzenia ścieżką „Skalica” przemaszerowały setki tysięcy osób, w tym dziesiątki tysięcy młodzieży w towarzystwie leśników jako przewodników.

W 1999 r. urządzona została ścieżka przyrodniczo-leśna „Czańtą”. Wydany został przewodnik (Czarnota, Mijał 2001) po ścieżce prowadzonej w dwóch wariantach – pierwszy, od górnej stacji kolejki do biwaku pod Małą Czańtą, a drugi do potoku Poniwiec; ustawiono tablice z trasą przebiegu oraz ze stosowną informacją przyrodniczą. Szacujemy, że co naj-

mniej 2 z 5 osób wędrujących na szczyt Wielkiej Czantorii interesuje się treścią opisów zamieszczonych na tablicach. Wydanych i rozprowadzonych zostało tysiące przewodników po ścieżce „Czantoria”.

Kolejnym obiektem edukacyjnym jest ścieżka edukacyjna Brenna Bukowa – Karkoszczonka, urządzona i opisana w 2002 r. (Czarnota i in. 2002).

W 2007 r. w wyremontowanych pomieszczeniach byłej stolarni przy siedzibie Nadleśnictwa urządzono Izbę Przyrodniczo-Historyczną, w której znajduje się sala do szkoleń, ekspozycja dokumentująca historię leśnictwa na terenie Śląska Cieszyńskiego oraz prezentująca najcenniejsze obiekty przyrodnicze na terenie Nadleśnictwa Ustroń, wzbogacona w 2011 r. o ekspozycję petrograficzną. W sąsiedztwie budynku zaprezentowanych zostało na planszach i obiektach edukacyjnych kilka tematów przyrodniczych.

Przed wyjściem na ścieżkę przyrodniczo-leśną „Skalica”.

Na ścieżce przyrodniczo-leśnej „Skalica”.

W roku 2012 dla potrzeb edukacji przeznaczono budynek Dworku Myśliwskiego, w którym utworzono Izbę Kultury Leśnej i Łowieckiej Śląska Cieszyńskiego. Zadaniem tej placówki jest m.in. ochrona dziedzictwa regionalnej architektury drewnianej oraz przedstawienie historii leśnictwa i łowiectwa regionu. Istniejąca ekspozycja pamiątek łowieckich wzbogacona została o nowe eksponaty leśne i udostępniona do zwiedzania w 2016 r.

Najbardziej istotnym obiektem edukacyjnym Nadleśnictwa jest utworzony w 1997 r. Regionalny Leśny Ośrodek Edukacji Ekologicznej (RLOEE) „Leśnik” w Ustroniu Jaszowcu. Ośrodek powołany został zarządzeniem Regionalnego Dyrektora Lasów Państwowych w Katowicach, a urządzono go w budynku dotychczasowego ośrodka szkoleniowo-wypoczynkowego.

Organizacją ekspozycji edukacyjnej zajął się zespół pod kierownictwem Nadleśniczego Leona Mijala. W pracach zespołu uczestniczyli naukowcy z Wydziału Leśnego Akademii Rolniczej w Krakowie, nauczyciele z Technikum Leśnego w Brynku, nauczyciele biologii z terenu powiatu cieszyńskiego i Bielska-Białej, a także pracownicy Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Katowicach oraz Nadleśnictwa Ustroń. Do współpracy zaproszono Andrzeja Piechockiego i Eugeniusza Białasa – artystów ze Stowarzyszenia

Twórczego „Brzimy” – wykonawców oprawy plastycznej całej ekspozycji. Otwarcie RLOEE „Leśnik” nastąpiło 17 września 1998 r. w trakcie odbywającej się w Ośrodku „Konferencji Dyrektorów Generalnych Lasów Państwowych Europy Środkowej”.

RLOEE „Leśnik” był pierwszym w Polsce leśnym ośrodkiem edukacyjnym zrealizowanym w tak dużym wymiarze. Było to przedsięwzięcie pionierskie – wówczas rodziły się pierwsze

pomysły na atrakcyjne przedstawianie lasów i gospodarki leśnej. Skorzystano z doświadczeń zdobytych poza granicami Polski, ale większość ekspozycji powstała na miejscu, w trakcie wielogodzinnych spotkań z artystami, naukowcami, nauczycielami i leśnikami-praktykami. Dzisiaj wiele z zastosowanych w Ustroniu Jaszowcu rozwiązań – udoskonalonych, wzbogaconych elektroniką, wykonanych nowoczesnymi technikami graficznymi – spotyka się w całej Europie. W ciągu 18 lat działalności Ośrodek „Leśnik” zwiedziły setki tysięcy osób. W pierwszych latach po powstaniu – w miesiącach maju, czerwcu, wrześniu i październiku, każdego dnia przyjeżdżało nawet po kilka autokarów wycieczkowych. Obecnie w Polsce funkcjonują setki ośrodków edukacyjnych – w jednostkach organizacyjnych Lasów Państwowych, parkach narodowych, miastach i gminach oraz utworzonych przez inne instytucje publiczne i prywatne. Ta mnogość spowodowała, iż z czasem liczba gości zmniejszyła się w stosunku do pierwszych lat po otwarciu RLOEE. W dalszym ciągu jednak w różnych formach edukacji leśnej prowadzonej przez Nadleśnictwo, rocznie uczestniczy ponad 20 tys. osób.

Nadleśnictwo Ustroń prowadzi różne formy działań edukacyjnych, których przykłady przedstawia tabela nr 1.

Tabela 1. Formy edukacji leśnej realizowane przez Nadleśnictwo Ustroń w 2015 r.

Forma edukacji	Liczba zajęć	Liczba uczestników
Lekcje terenowe w tym na ścieżce edukacyjnej	115	5 476
Lekcje w izbie edukacji leśnej	89	4 431
Spotkania z leśnikiem w szkołach	23	1 723
Spotkania edukacyjne z leśnikiem poza szkołą	15	1 069
Konkursy leśne (wiedzy, plastyczne, literackie itp.)	6	336
Akcje, imprezy okolicznościowe	6	332
Wystawy edukacyjne	1	8 621
	RAZEM	21 988
Inne np. festyny, targi, warsztaty itp.		Około 15 000

W RLOEE „Leśnik” odbyły się dziesiątki narad, spotkań, konferencji, w tym wiele międzynarodowych. Uczestniczyli w nich obywatele prawie wszystkich krajów europejskich oraz goście z innych kontynentów.

Nadleśnictwo Ustroń współpracuje w zakresie edukacji środowiskowej z międzynarodowymi i krajowymi instytucjami i organizacjami, m.in.: Forestpedagogics Network, Ustrońskim Klubem Ekologicznym (wcześniej z ustrońskim Kołem Polskiego Klubu Ekologicznego), Fundacją Ekologiczną Arka, Stowarzyszeniem Ekologicznym Eko-Życie z Chybia, Klubem Ekologicznym „EKO” z Drogomyśla, Polskim Klubem Ekologicznym Koło w Skoczowie, Góreckim Klubem Przyrodników, Klubem Gaja, Związkiem Polskich Fotografów Przyrody, Stowarzyszeniem Nauczycieli Edukacji Początkowej, Polskim Towarzystwem Turystyczno-Krajoznawczym.

Prowadzona przez Nadleśnictwo Ustroń w ciągu ostatnich kilkunastu lat ekologiczna działalność edukacyjna przysłużyła się nie tylko lasom i leśnikom. Jest to duży, systematyczny wkład w proces edukacji nieformalnej polskiego społeczeństwa, realizowany w sposób ogólnodostępny, darmowy i profesjonalny. Edukacja na rzecz zrównoważonego rozwoju prowadzona przez Nadleśnictwo Ustroń jest doskonałym uzupełnieniem edukacji formalnej i realizowaniem postulatów interdyscyplinarnego, holistycznego podchodzenia do procesu edukacji.

Młodzież z Belgii zwiedza szkółkę Woleństwo.

Piśmiennictwo

- Czarnota K.A., Mijal L. 1996. *Ścieżka przyrodniczo-leśna Skalice*. Nadleśnictwo Ustroń, Ustroń.
- Czarnota K.A., Mijal L. 2001. *Ścieżka przyrodniczo-leśna Czantoria*. Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Katowicach, Leśny Kompleks Promocyjny „Lasy Beskidu Śląskiego”, Nadleśnictwo Ustroń, Ustroń.
- Czarnota K.A., Mijal L., Mijal. M. 2002. *Ścieżka przyrodniczo-leśna Brenna Bukowa – Karkoszczonka*. Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Katowicach, Leśny Kompleks Promocyjny „Lasy Beskidu Śląskiego”, Nadleśnictwo Ustroń, Ustroń.

Fotografie autorstwa Moniki Matl.

Mgr inż. **Leon Mijal** – leśnik. Od 1990 r. Nadleśniczy Nadleśnictwa Ustroń. Autor wielu publikacji poświęconych ochronie przyrody, lasom i gospodarce leśnej. Laureat „Srebrnej Cieszyńianki” w 2009 r.

Mgr inż. **Wiktor Naturski** – specjalista Służby Leśnej ds. edukacji leśnej w Nadleśnictwie Ustroń. Absolwent Uniwersytetu Rolniczego w Krakowie. Członek unijnej podgrupy Forest Communicators Network („FCN-Subgroup-Forest Pedagogics”), prezes Stowarzyszenia Edukatorów Leśnych.